

Helyesen tette a Tankönyvkiadó, hogy ezt a tanulmánygyűjteményt megjelen-
tette, nyereség a hazai neveléstörténeti szakirodalom számára. Jó lenne, ha
folytatása következne: ha kiadásra kerülnének a magyar iskolatörténetben a
sopronihoz hasonlóan fontos (esetleg nála fontosabb) szerepet betöltő többi,
mintegy tucatnyi iskola történetének tudományos igényű monográfiái is. S
most már halaszthatatlanul fontos lenne sort keríteni a hazai középszintű
iskolák — ugyancsak tudományos igényű — összehasonlító vizsgálatára és fel-
dolgozására is.

Mészáros István

S. FARAGÓ MAGDOLNA: BEILLESZKEDÉS ÉS SZAKMAI SZOCIALIZÁCIÓ A FELSŐOKTATÁSBAN

Budapest, 1986. Tankönyvkiadó. A pedagógia időszerű kérdései. 252 oldal

Az intézményi struktúra átszervezésével talán túlságosan is gyakran meg-
rázkódtatott neveléstudományi kutatás kevés lehetőséget ad követéses vizsgá-
latok szervezésére. E kötetben egy ilyen kivétellel találkozhat az olvasó,
éspedig fontos probléma köré csoportosítva: hogyan történik a jövő értelmi-
ségének felsőoktatásba való beilleszkedése, a választott foglalkozásra való
felkészülése.

A kutatás első lépése, a valamennyi elsőévesre kiterjedő kérdőíves adat-
felvétel az 1973/74-es tanévben történt, a kötetben feldolgozott utolsó fel-
vétel pedig az 1982-es tanévben, reprezentatív mintán. Közben megkérdezték
az elsőévesek egy reprezentatív mintáját, s a kérdézt végzésük évében meg-
ismételték. (Egyelőre csak terv, de a kötetbe már nem kerülhetett be az 1982-
es minta újbóli vizsgálata.) A munka az azóta megszűnt Felsőoktatási Pedagó-
giai Kutatóközpontban kezdődött, és az Oktatáskutató Intézetben folytatódott.
Hatalmas mennyiségű ismeretanyag gyűlt tehát össze egy olyan foglalkozási
csoportról — főiskolai és egyetemi hallgatók —, amelyet eddig ilyen össze-
tetten nem vizsgáltak.

E hatalmas adatmennyiségnek a pusztá áttekintése és rendszerezése is ne-
héz feladatot jelentett. A szerző szerencsésen választotta ki azt a fonalat,
amelyre a mélyebb elemzésre kiválasztott adatokat felfűzte: a hallgatók kü-
lönböző csoportjainak véleményét vizsgálta a felsőoktatás követelmény- és
feltételrendszeréről szerzett első tapasztalataik tükrében, s szakmai előké-

szítésükről alkotott véleményeiket tanulmányaik befejezése közeledtével. A kutatás és az elemzés logikája azt sugallja, hogy a tanulmányok első éveinek központi kérdése az egyetemi hallgatói szerep elsajátítása, s mire ez megtörténik, eltérbe kerül a szakmai szocializáció, a választott pályára való felkészülés problematikája. Ez a logika a "valóság" összetettségéhez képest persze egyszerűsít, azonban alkalmas arra, hogy segítségével a vizsgált kérdéseket sokoldalúan elemezni lehessen. A szerzőt láthatólag főként az első időszak, az egyetemi-főiskolai polgárrá válás kérdésköre foglalkoztatja: e témának 125 oldalt, míg a szakmai szocializációval kapcsolatos vélekedések vizsgálatának alig 50 oldalt szentel.

Ennek megfelelően szerencsésen választotta ki a szocializáció szerteágazó szakirodalmából azt az értelmezési lehetőséget, amely a téma kezeléséhez legalkalmasabbnak látszott. Goslin, D. A. a szocializációt szereptanulási folyamatként írja le, e könyv témájához adaptálva a diákszerep elsajátításának folyamatáról van szó.

Empirikus anyaga alapján a szerző igen sok fontos részösszefüggésre hívja fel a figyelmet, amelyek ismerete hasznos lehet oktatáspolitikusnak, elméleti és gyakorló pedagógusnak egyaránt. Ezek részletesebb bemutatására egy rövid ismertetés keretei között nincs mód, tételes felsorolásnak értelme sem lenne. Ehelyett néhány, véleményem szerint alapvető következtetését emelem ki.

Elgondolkodtató, hogy az elsőévesek számára a legsúlyosabb problémát a megváltozott tanulmányi követelményekhez és feltételekhez való alkalmazkodás, a tanulás megtanulása jelenti. Ezzel a megfigyeléssel másutt is találkozhattunk, és ismeretesek olyan újabb egyetemi, főiskolai erőfeszítések, amelyek éppen azért születtek, hogy segítsenek e nehézségek megoldásában; időnként sokat hallunk a tudásszint csökkenéséről is. A probléma makacssága arra utal, hogy mélyen gyökerező nehézségről lehet szó, a középiskola és a felsőoktatás tanulmányi követelményeinek, tanulási feltételeinek olyan távolságáról, amelyet az eddigi módszerekkel nem lehet megszüntetni.

Tanulmányi nehézségekre a könyv szerint főként az egyetemisták és a színvonalasabb főiskolák hallgatói panaszkodnak, kevesebb problémájuk van a kisebb pedagógiai intézmények hallgatóinak (óvónőképző, tanítóképző). Az utóbbiak valószínűleg közelebb állnak — éppen a vizsgált feltételeket tekintve — a középiskolákhoz. Véleményem szerint ezzel magyarázható az átmenet viszonylagos zökkenőmentessége akár a tanulmányi-tanulási feltételeket, akár az önálló életvezetés, időbeosztás kérdéseit tekintve. Más szempontból a szakközépiskolákban végzettek küzdenek meg nehezebben az új feltételekkel, s ez megint csak amellett szól, hogy a középiskolai tanulási módszerek, a

felsőfokú oktatásra való felkészítés — például az önképzés, önálló munkaszervezés — hiányosságai nehezítik meg a felsőoktatásba való beilleszkedést.

A szerző a vélekedések, a tanulmányi eredmények, az elégedettség mértéke vizsgálatával arra az eredményre jut, hogy a hallgatók eredeti társadalmi réteghelyezete alapján nem lehet egyértelmű rangsorokat felállítani. Ez igen fontos megfigyelés, mert a hátrányos helyzet sokat vitatott problematikájához szolgáltat meggyőző adatokat. Úgy tűnik, hogy mire a hallgatók "kiválogatódnak", csökken a társadalmi meghatározottság szerepe. Ezt lehet optimistán az esélyegyenlőség megvalósulásaként értékelni, de a képhez az is hozzátartozik — amint a szerző hangsúlyozza is —, hogy a hátrányos helyzetű fiatalok közül csak az erősen szelektált, tehetséges kisebbség jut el a felsőoktatásba.

A diákszerep elsajátításához segítséget jelent a hallgatók szerint, ha sikerül intenzív kapcsolatba kerülniük a tanárokkal, ha részt tudnak venni tanszékek által vezetett, szervezett kutatásokban, diákkörökben. Ennek egyik korlátja a permanens időhiány. Magas a heti óraszám, és — legalábbis az önjellemzések szerint — a hallgatók többsége rendszeresen készül az órákra. Ennek ellenére az első-másodévesek körében viszonylag gyakori a szorongás a kudarctól, és annak legszélsőségesebb formájától, a lemorzsolódástól is. A lemorzsolódás pedig éppoly ritkán előforduló jelenség a magyar felsőoktatásban, mint a más oktatási intézménybe való átiratkozás.

A diákszerep elsajátítása azáltal válik teljessé a szerző szerint — s ez némileg ellentmond a címben megfogalmazott kettősségnek —, ha a hallgató a pályára való felkészülés lehetőségeit is felismeri, és megtanulja felhasználni. A bemutatott adatok bizonyítják, hogy a pályaválasztás — legalábbis a konkrét foglalkozás kiválasztása — gyakran még a felsőfokú tanulmányok során sem történik meg, pontosabban vannak olyan foglalkozások, e foglalkozásokra felkészítő főiskolák, egyetemek, amelyekre sokan gyermekkoruktól tudatosan készülnek (pl. orvosi), s vannak olyan felsőoktatási irányok, amelyek többféle foglalkozásra készítik fel. Lehet — amint ezt a szerző teszi — sürgetni a felsőoktatás szakmai felkészítő szerepének erősítését, a célzottabb felvételi vizsgákat, a középiskolák pályairányító tevékenységének javítását, de nem árt azt sem szem előtt tartani, hogy a FEOR sokezer címszavára nem érdemes külön egyetemet (felvételi alkalmassági vizsgát stb.) szervezni. A választott intézménnyel való elégedetlenség gyógymódja lehetne az is, ha a felvételi keretszámok tetemesen emelkednének, ha kialakulna az intézményváltoztatás gyakorlata.

E polemikus megjegyzéssel jelezni akartam, hogy a könyv — erényei ellenére — nem mentes a vitatható következtetésektől. Természetes, sőt a szer-

zót dicséri, hogy az adatok korrekt bemutatása az olvasót továbbgondolkodásra készíteti, és esetenként újabb vagy a leírttól eltérő megállapításokhoz juttatja. A táblázatok, grafikonok és az ezeket magyarázó bekezdések sajnos — ezt a veszélyt nehéz elkerülnie egy nagy empirikus kutatásokat összegző írásnak — gyakran nehezen olvashatóvá teszik a könyvet. A nehézségen a gondos tagolás, a kérdőív vagy kérdőívek logikáját követő szerkezet nem sokat segít.

Végezetül még egy kérdésre térek ki. A könyv több, időben egymástól távol eső kérdőíves vizsgálat eredményeit összegezi. A figyelmes olvasót a táblázatok vagy a magyarázó szöveg meggyőzi arról, hogy a vizsgált kérdések többségénél nincsen jelentősége a két felvétel között eltelt időszaknak. (De például az értelmiségi foglalkozások presztízsének változása mint magyarázó elv, föltétlenül megkövetelte volna a megfigyelt jelenség időbeni elhelyezését.) Az olvasást és a megértést megkönnyítette volna, ha egy rövid bevezető fejezet kitért volna az elemzés ilyen módszertani kérdéseire. Az olvasó zavarát fokozza az irodalomjegyzék: a lezárás dátumát ugyan 1982-ben jelöli meg, a tételek túlnyomó többsége a hetvenes évek elejéről, az egész kutatás megalapozásának idejéből származik, a nyolcvanas évek vonatkozó szakirodalmát kis számú részben inkább forrás-, mint tanulmányértékű tétel képviseli. Ezt a bibliográfiát jobb lett volna nem közölni.

A könyvet — egyetértve a szerkesztővel — bizonyára haszonnal forgatják majd a téma más kutatói, a felsőoktatás tanárai, diákjai, mellettük remélhetőleg középiskolai tanárok is.

Forray R. Katalin

FALUS IVÁN: A MIKROTANÍTÁS ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI KÉRDÉSEI

Budapest, 1986. Pedagógiai közlemények sorozat. Tankönyvkiadó. 156 oldal

Akik a hetvenes évek elejétől figyelemmel kísérik Falus Iván kutatási tevékenységét, írásait, már várták ennek az összefoglaló munkának a megjelenését. A szerző ugyanis már 1972-ben megfogalmazta a pedagógusképzésnek azt a fogyatékoságát, hogy az ismeretnyújtás mellett nem kap megfelelő hangsúlyt a tanítási tevékenységhez szükséges készségek és képességek fejlesztése. Már ekkor felvázolta a pedagógiai készségek és képességek fejlesztését szolgáló kutatások lehetséges irányait, köztük a mikrotanítások alkal-